

Rola nauczyciela akademickiego w rozwoju pasji zawodowej przyszłych nauczycieli

W rozważaniach nad psychologiczno-pedagogicznym kształceniem przyszłych nauczycieli najczęściej dyskutuje się o doborze treści kształcenia, strukturze i programie studiów, ilości godzin, czemu daje wyraz choćby ostatnie rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli². Bogata literatura pedeutologiczna podkreśla doniosłą rolę nauczyciela akademickiego, wskazuje na jego zadania, kompetencje, opisuje kim jest, a kim być powinien nauczyciel nauczycieli. Zwraca się uwagę na studenta, coraz częściej przypisując mu rolę pełnoprawnego współuczestnika procesu edukacyjnego w szkole wyższej. Akcentuje się wymiar technologiczny szkoły wyższej, poszukuje się innowacyjnych metod pracy ze studentem. A wszystko po to, by uczynić bardziej skutecznym proces kształcenia kandydatów do zawodu nauczyciela.

W niniejszym artykule pragnę zwrócić uwagę na potrzebę rozwoju pasji zawodowej przyszłych nauczycieli. Wychodzę z założenia, podobnie jak organizatorzy IV Dolnośląskiej Konferencji Naukowo-Metodycznej, że „Nauczyciel z pasją – szansą edukacji”.

Pasja wg Słownika Współczesnego Języka Polskiego, to szczególne, bardzo silne upodobanie w czymś, zamiłowanie do czegoś, zajmowanie się czymś z entuzjazmem, namiętność³.

Zainspirowany problematyką niniejszej konferencji, postawiłem sobie i studentom pytanie dotyczące warunków, jakie muszą zostać spełnione, by zrodził się ów entuzjazm, pragnienie, głęboka motywacja bycia dobrym nauczycielem – pasjonatą⁴.

Uzyskane odpowiedzi, na pozór bardzo oczywiste, stanowią interesującą propozycję zmian, które świadomie wprowadzone mogą uczynić proces kształcenia kandydatów do zawodu nauczyciela bardziej efektywnym i satysfakcjonującym, również dla uczniów. To przecież im wówczas będzie dane współpracować z nauczycielami, którzy autentycznie, refleksyjnie i twórczo przeżywają własną pracę zawodową.

Rozwój pasji zawodowej w edukacji nauczycieli wymaga zorganizowania odpowiednich warunków i określenia roli nauczyciela akademickiego.

¹ *Mariusz Noga*, Studium Pedagogiczne, Uniwersytet Jagielloński.

² Dz.U. z 2004r. Nr 207, poz. 2110.

³ Por. Dunaj B. (red.), *Słownik Współczesnego Języka Polskiego*. Warszawa 1996, s.724.

⁴ Rozmowy na ten temat przeprowadziłem ze studentami Studium Pedagogicznego UJ (120 osób) w drugim semestrze roku akademickiego 2004/2005.

Propozycje zmian w programie kształcenia kandydatów do zawodu nauczyciela

Pasja, zamiłowanie do zawodu nauczyciela może rozwijać się w warunkach rzeczywistej wolności. Stąd ważne jest, by decyzja o podjęciu kursu przygotowującego do tego zawodu była kwestią indywidualnego, świadomego wyboru. „Nauczyciel” jest antycypacją jednej z ról, jaką student przyjmuje jako element swojego profesjonalnego wyboru⁵. Trudno zatem mówić o rozwoju pasji zawodowej wówczas, gdy student obligatoryjnie i przymusowo musi uczęszczać w trakcie studiów na zajęcia pedagogiczno-psychologiczne.

Decydującym warunkiem rozwoju pasji zawodowej jest kontakt studentów z praktyką edukacyjną. To właśnie wówczas, studenci mogą konfrontować wiedzę teoretyczną, wynoszoną z zajęć, z realiami funkcjonowania konkretnych szkół i placówek edukacyjnych. Dla studentów nie podejmujących pracy w zawodzie jest to jedyna możliwość zdobycia upragnionego doświadczenia zawodowego.

Studenci jednomyślnie twierdzą, że większa część treści programu kształcenia powinna być związana z praktyką edukacyjną.

Z badań wynika, że wobec praktyk edukacyjnych stawia się konkretne wymagania. Cechy dobrze zorganizowanych praktyk to: większy wymiar godzin i systematyczność (pozwalająca dogłębnie poznać specyfikę funkcjonowania placówki); nastawiona na praktyczną działalność studenta (np. prowadzenie zajęć); organizowana w różnych typach szkół (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne); wybierana wg preferencji studenta; prowadzona w szkołach, w których istnieje realna szansa zatrudnienia; poprzedzona hospitaacjami; prowadzona pod opieką kompetentnego opiekuna⁶.

Inną możliwością zdobywania doświadczenia zawodowego i wyrazem troski przyszłego nauczyciela o swój rozwój jest praca w szkole w formie wolontariatu. Okazuje się, że coraz częściej wolontariat dla studentów jest doskonałym sposobem na zdobycie doświadczenia zawodowego, którego tak bardzo wymaga przyszły pracodawca. To realna sposobność zdobycia koniecznych w późniejszej pracy kompetencji pedagogicznych. Wolontariat to również okazja do refleksji nad posiadanymi umiejętnościami i wiedzą pedagogiczną. Z całą pewnością można powiedzieć, że wolontariat stanowi dla studentów szansę dla ich samorozwoju. Warto wobec tego zastanowić się, czy ta forma doskonalenia kompetencji pedagogicznych nie powinna zostać formalnie włączona do programu studiów, tak by nie kolidowała z zajęciami na uczelni, ale stanowiła ich cenne uzupełnienie⁷.

W czasie praktyk edukacyjnych studenci chcieliby uzyskiwać informację zwrotną na temat prowadzonych przez siebie zajęć, nie tylko od osoby hospitującej zajęcia, ale także od samych uczniów. Przywiązują dużą wagę do poznania środowi-

⁵ Paćławska K., *Model nauczyciela w kształceniu uniwersyteckim. Kompetencja do zmiany i rozwoju. Koncepcja nauczyciela w programie Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*. W: Kwiatkowska H., Lewowicki T., *Źródła inspiracji współczesnej edukacji nauczycielskiej*. Warszawa 1997, s.136.

⁶ Por. Noga M., Trusz S., *Studenci wobec programu kształcenia akademickiego*. II Seminarium Dydaktyki Akademickiej „Studenci we wspólnocie akademickiej”, Kraków 15-16 listopada 2004 roku, (artykuł w druku).

⁷ Por. tamże.

ska przyszłej pracy a przede wszystkim samych uczniów, ich problemów, oczekiwań wobec szkoły i nauczyciela.

Pierwszy kontakt ze szkołą, pierwsza lekcja samodzielnie poprowadzona jest niezwykle ważnym elementem w rozwoju pasji zawodowej. Poczucie zadowolenia, satysfakcji, spełnienia – to emocje, które mocno rzutują na stosunek studenta do profesji nauczycielskiej. Dlatego organizatorzy praktyk, powinni dołożyć wszelkich starań, by ów „pierwszy raz” był doświadczeniem pozytywnym i motywującym.

Przyszli nauczyciele zwracają także uwagę na praktyczną użyteczność treści zawartych w programie kształcenia pedagogiczno-psychologicznego. Okazuje się więc, że studenci chcieliby widzieć w programie przede wszystkim takie przedmioty, a zatem i treści, które wyposażają w wiedzę i umiejętności ułatwiające zdobycie pracy oraz wykonywanie jej w sposób sprawny. Można wobec tego powiedzieć, że kształcenie typowo akademickie (teoretyczno – badawcze) jest wypierane przez podejście typowo praktyczne i technologiczne.

Ważną kwestią jest możliwość wyboru przez studenta zajęć fakultatywnych. Natomiast oferta tych zajęć powinna być szeroka, różnorodna i nastawiona na rozwój praktycznych umiejętności przyszłego nauczyciela. Studenci szczególnie zainteresowani są wiedzą i umiejętnościami potrzebnymi do skutecznego radzenia sobie z zespołem klasowym, dyscypliną w klasie. Angażuje ich tematyka związana z awansem zawodowym nauczycieli. Dużą popularnością cieszą się zajęcia warsztatowe z emisji głosu.

O skuteczności i atrakcyjności pracy dydaktycznej decydują nie tylko stosowane w niej metody nauczania, ale również formy organizacyjne. Mając na uwadze nacisk, jaki studenci kładą na rozwijanie własnych umiejętności pedagogicznych, nie dziwi olbrzymia przewaga wyborów, dokonywanych na rzecz zajęć konwersatoryjnych i warsztatowych. Ich wartość uzależniona jest od stopnia aktywności uczestników zajęć. Te formy zajęć dają możliwość swobodnego wypowiedzania się i działania, integrują dwa podstawowe typy aktywności poznawczej – przekaz wiedzy i ćwiczenie związanych z nią umiejętności. Są też najlepszym sposobem na rozwijanie pasji zawodowej kandydatów do zawodu nauczyciela.

Zanim student stanie przed trudnym zadaniem poprowadzenia lekcji w określonej szkole, chciałby sprawdzić swoje umiejętności w wąskiej grupie swoich rówieśników. Głoszenie referatów, realizacja autorskich konspektów zajęć, to doskonały sposób na zbieranie drobnych doświadczeń potrzebnych w tej pracy. Jeśli połączone jest to z omawianiem, dyskusją, wymianą poglądów, twórczą krytyką, to wówczas rodzi się poczucie pewności, tak bardzo potrzebne w pierwszym kontakcie z młodzieżą.

Studenci, którzy poważnie wiążą swoją przyszłość z pracą w szkole, pragną lepszego dostępu do odpowiedniej literatury przedmiotu, chcą poznawać interesujące programy multimedialne i mieć dostęp do najbardziej aktualnych informacji dotyczących przemian w szkolnictwie. Stąd uzasadnionym wydaje się, by każda jednostka kształcąca nauczycieli posiadała swoją własną, bogato wyposażoną bibliotekę i czytelnię.

Niektórzy studenci chcieliby poznać również funkcjonowanie szkół w innych krajach. Zwracają zatem uwagę na potrzebę współpracy instytucji kształcącej nauczycieli z innymi tego typu ośrodkami za granicą.

Można by jeszcze wymieniać szereg innych warunków, które powinny zostać uwzględnione w kształceniu pedagogiczno-psychologicznym przyszłych nauczycieli, tak by poprawić jakość tego procesu.

Okazuje się jednakże, że największą rolę w rozwoju pasji zawodowej przyszłych nauczycieli odgrywają sami nauczyciele akademicki.

Rola nauczyciela akademickiego w rozwoju pasji zawodowej przyszłych nauczycieli

W opinii studentów największa odpowiedzialność za rozwój pasji spoczywa na nauczycielach akademickich, którzy przygotowują ich do przyszłej pracy zawodowej. Studenci najczęściej zwracają uwagę na powinności nauczycieli, które dotyczą partnerskiego współdziałania ze studentami. Ważne dla nich są kompetencje merytoryczne – zwłaszcza wiedza, która dotyczy systemu oświaty, reformy edukacji, itp. Podkreślają wagę kompetencji metodycznych – stosowanie ciekawych i użytecznych w przyszłej pracy zawodowej metod nauczania. Niezwykle ważną okazuje się być postawa nauczyciela akademickiego – szacunek i akceptacja studenta, otwartość, dyspozycyjność, pomoc, zaufanie, osobisty przykład, autentyczność, itp. Oczekuje się od niego dobrej znajomości realiów szkolnych. Najlepiej według studenta, by taki nauczyciel łączył pracę naukowo-dydaktyczną w szkole wyższej z pracą nauczyciela w szkole niższego szczebla. Ponadto nauczyciel akademicki powinien ukazywać walory przyszłej pracy zawodowej i rozwijać u studentów określony sposób „myślenia pedagogicznego”.

Ze względu na wagę, jaką studenci nadają niektórym zaprezentowanym powyżej powinnościom nauczyciela akademickiego, poniżej zostały wybrane i opisane trzy najważniejsze zadania, jakie stoją przed nauczycielem akademickim, a które mają istotny wpływ na rozwój pasji zawodowej przyszłych nauczycieli.

*1. Powinności nauczycieli akademickich, które dotyczą partnerskiego współdziałania ze studentami*⁸

Okazuje się, że najistotniejsze dla studentów w rozwoju ich pasji zawodowej, są relacje, jakie panują między nimi a nauczycielami akademickimi, którzy przygotowują ich do pracy nauczyciela. „Nowa sytuacja wymaga, aby relacje nauczyciele – studenci oparte były na uznaniu podmiotowości wszystkich uczestników procesów edukacyjnych, aby charakteryzowało je partnerstwo zadaniowe, komunikowanie dwustronne, wzajemne zrozumienie, życzliwe ustosunkowanie do siebie, współodczuwanie”⁹.

Relacja nauczyciel akademicki – student musi uwzględniać partnerstwo i podmiotowość. Mamy wówczas do czynienia z dwupodmiotowością procesu kształcenia. Ta „dwupodmiotowość procesu dydaktycznego wyznacza zakres praw i obowiązków nauczycieli i uczniów. To warunek współdziałania i samorealizacji, autentycznego dialogu, negocjacji i podejmowania decyzji, a w konsekwencji kształtowa-

⁸ Szerzej na ten temat w: Noga M., *Partnerskie współdziałanie nauczycieli akademickich i studentów*. W: Wrońska M., Zduniak A. (red.), *Podmiotowość w edukacji ery globalnego społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa – Poznań 2004, tom 4, ss.433-446.

⁹ Jaskot K., *Studenci w zmieniającej się szkole wyższej*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1997, nr 9/10, s.8.

nia atmosfery zaufania oraz poszukiwania prawdy i pozytywnych wartości”¹⁰. Niewątpliwie taką wartością jest rodzący się entuzjazm, zamiłowanie do pracy w szkole.

Nauczyciele – pracownicy szkoły wyższej powinni być inicjatorami partnerskiego współdziałania, powinni stwarzać korzystne warunki jego realizacji. Nauczyciel akademicki stwarza szanse partnerskiego współdziałania ze studentami, gdy w swej pracy dydaktyczno-wychowawczej:

- ♦ Kieruje się założeniami psychologii humanistycznej, personalistyczną filozofią wychowania, ideą podmiotowości, edukacyjną aksjologią.
- ♦ Okazuje studentom chęć i otwartość na współpracę. Potrafi komunikować własne oczekiwania w tym zakresie. Bez otwartości nie można mówić o stworzeniu prawdziwego kontaktu między uczestnikami procesu edukacyjnego. Natomiast, aby być otwartym konieczne jest zaufanie¹¹, które buduje się poprzez stałe, otwarte i całkowite porozumiewanie się. „Nauczyciel nie tylko przekazuje informację, ale również zachęca do stawiania pytań, interpretacji faktów i problemów, wzajemnej wymiany komunikacyjnej”¹². Stąd tak ważne są umiejętności interpersonalne jako element osobowości nauczyciela akademickiego¹³.
- ♦ Ma świadomość dynamicznego rozwoju studentów i swojej osoby w toku partnerskiego współdziałania oraz dzieli odpowiedzialność za kształt tej współpracy.
- ♦ Jest autorytetem dla studentów. „Tam gdzie nauczyciel akademicki cieszy się rzeczywistym, wyzwalającym autorytetem, gdzie nie ma narzucania własnych mniemań, lecz zachodzi wzbogacona racjonalnymi argumentami dyskusja, tam zaczyna rozwijać się swoista wewnętrzna więź między nim a studentami, tam skuteczniej stabilizuje się i kreuje atmosfera wychowawcza, tam wyższe są wskaźniki dydaktycznych oddziaływań nauczyciela”¹⁴.
- ♦ Pełni rolę demokrata, który metodą dialogu negocjuje i uzgadnia ze studentami istotne kwestie edukacyjno – samoedukacyjne¹⁵.
- ♦ Przedstawia się odpowiednimi kompetencjami zawodowymi, a szczególnie tymi, które dotyczą partnerskiego współdziałania. Wincenty Okoń wskazuje na kompetencje zawodowe nauczyciela akademickiego ujmowane z uwagi na stosunki nauczyciel akademicki – student. Należą do nich: „rozumienie przez nauczycieli dążeń młodzieży studenckiej; znajomość wzorów osobowych wyrażających cele i ideały studentów; zapobieganie tworzeniu się barier psychologicz-

¹⁰ Banach Cz., *Nauczyciele i organizatorzy oświaty a proces dydaktyczny*. W: Półturzycki J., Wesołowska A. E. (red.), *Uczestnicy procesu dydaktycznego*. Toruń 1994, s.159.

¹¹ Por. Danilewska J., *Zaufanie w relacjach nauczyciel akademicki – student*. W: Skulicz D. (red.), *W poszukiwaniu modelu dydaktyki akademickiej*. Kraków 2004, ss.59-65.

¹² Barnes D., *Nauczyciel i uczniowie. Od porozumiewania się do kształcenia*. Warszawa 1988, s.36.

¹³ Por. Sroga Z., Sołtyńska-Rąb M., *Umiejętności interpersonalne jako element osobowości nauczyciela akademickiego*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 2001, nr 16, ss.164-168.

¹⁴ Bogusz J., *Autorytet nauczyciela akademickiego a wyniki kształcenia i wychowania*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1996, nr 4, s.19.

¹⁵ Por. Kujawiński J., *Partnerskie współdziałanie w szkole Uczniów z Nauczycielami i Uczniów z sobą*. Poznań 1998, s.56.

nych między studentami i nauczycielami; przejawianie działań nastawionych na likwidowanie konfliktów pomiędzy studentami i nauczycielami akademickimi”¹⁶.

- ♦ Stosuje w swojej pracy demokratyczny styl nauczania i wychowania. W stylu demokratycznym, lub inaczej nazywanym partnerskim, nauczyciel powoduje tworzenie się w grupie modelu komunikacji dwukierunkowej (wielokierunkowej). Każdy jego członek może występować w roli nadawcy i odbiorcy.
- ♦ Prezentuje się określoną postawą partnerską, którą można zdefiniować jako gotowość do: realizacji wspólnych celów, spostrzegania współpartnerów w roli jednostek równorzędnych, godnych szacunku i akceptacji¹⁷.
- ♦ Jest promotorem zmian w procesie edukacyjnym, gdzie zmiana jest rozumiana jako „akt kreatywnego i sprawnego technologicznie stosowania optymalnych rozwiązań w kształtowaniu konkretnych sytuacji dydaktycznych”¹⁸. Nauczyciel akademicki – promotor zmiany ma do spełnienia również określone zadania. Zadaniem nauczyciela powinna być nade wszystko praca z uczniami/studentami, ale również wdrażanie ich do współpracy, ponieważ uczniowie/studenci mogą sobie wzajemnie przekazywać niemało wiedzy i umiejętności. Celem działania nauczyciela jest nie tyle przyswojenie przez ucznia/studenta określonych treści, co optymalizacja jego rozwoju, stwarzanie warunków dla rozwoju osobowości, indywidualnego, aktywnego otwarcia na sferę wartości, wreszcie prowadzenie do nabycia sprawności życiowych, w tym nawyku zdobywania wiedzy i samorozwoju¹⁹.
- ♦ „Włącza do prac badawczych zainteresowanych studentów a także tych, których możliwości intelektualne mogą się w trakcie realizowanych badań ujawnić i rozwinąć”²⁰.

Ponadto realizacja zadań związanych z partnerskim współdziałaniem wymaga: „komunikowania się (przekazywania – przyjmowania informacji, wymiany poglądów, pomysłów, decyzji); wzajemnego zrozumienia (informacji związanych z realizacją zadania, instrukcji, poleceń, sugestii i oczekiwań, intencji, zamierzeń, stanów, przeżyć); ustosunkowania się do siebie (postrzeganie swojego miejsca w sytuacji – swoich ról i pozycji, akceptowania partnerów, wzajemnej uczciwości intelektualnej, wzajemnego poszanowania godności, ze strony nauczycieli – taktu pedagogicznego); wzajemnego wpływania (zmiany stanów, zachowań, cech partnera, ukierunkowania potrzeb, zamierzeń, decyzji związanych z działaniem, stymulowaniem aktywności partnera); współodczuwania (ujawniania stanów emocjonalnych, wywoływa-

¹⁶ Okoń W., *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*. Warszawa 1987.

¹⁷ Por. Bińczycka J., *Nauczyciele akademicy i studenci w płaszczyźnie interpersonalnej*. Katowice 1987, s.71.

¹⁸ Paćławska K., *Nauczyciel jako promotor zmian w procesie edukacyjnym*. W: Jopkiewicz A. (red.), *Edukacja i rozwój: jaka szkoła?, jaki nauczyciel?, jakie wychowanie?* Kielce 1995, s.195.

¹⁹ Por. Paćławska K., *Przemiany modelu edukacji nauczyciela*. W: Paćławska K. (red.), *Tradycja i wyzwania. Księga pamiątkowa na 75-lecie założenia Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego 1921-1996*. Kraków 1996, ss.72-73.

²⁰ Brzeziński J., *Autorytet profesora uniwersytetu w świetle tezy o jedności kontekstu badania i kontekstu nauczania*. „Nauka”, 1995, nr 4.

nia u partnerów stanów emocjonalnych niezbędnych do realizacji zadania, gotowości zmiany własnych stanów i przeżyć pod wpływem partnera)²¹.

„W zakresie „formatu osobowego” nauczyciel akademicki ma być indywidualnością, kimś, kto reprezentuje wyrazisty system wartości; o kim można powiedzieć, że ma własny styl bycia nacechowany wysoką kulturą w stosunkach międzyludzkich, życzliwością, tolerancją, dostępnością, otwartością. Powinien mieć poczucie humoru, często się uśmiechać, mieć dystans do siebie. Taki nauczyciel traktuje studentów w sposób partnerski, jak osoby dorosłe, szanuje ich indywidualność oraz ich czas. Powinien być wzorem nauczyciela, pedagoga. Jego postawa wobec ludzi, wobec studentów ma być dla nich przykładem²².”

2. *Ukazywanie przez nauczycieli akademickich walorów przyszłej pracy zawodowej*

Ważnym zadaniem, jakie stoi przed osobami zajmującymi się kształceniem kandydatów do zawodu nauczyciela jest umiejętność ukazywania walorów przyszłej pracy zawodowej. Okazuje się, że pozytywny obraz tej profesji, poczucie jej atrakcyjności, zasadniczo rzutuje na rozwój pasji zawodowej u studentów.

Stąd ważną kwestią jest, by sam nauczyciel akademicki miał pozytywny stosunek do zawodu nauczyciela i pracy w szkole oraz by potrafił zaprezentować go w czasie prowadzonych zajęć. Studenci doskonale wyczuwają, czy nauczyciel akademicki jest autentyczny w swoim przekazie, czy sam jest pasjonatą.

Praca nauczyciela daje poczucie satysfakcji. Oczywiście źródłem tej satysfakcji nie jest wysokość otrzymywanych dochodów, ale wynika ona ze specyfiki i charakteru samej pracy, która polega na współdziałaniu z drugim człowiekiem w celu jego rozwoju. Praca ta stwarza również perspektywy rozwojowe dla samego nauczyciela poprzez nieustanne doskonalenie własnych umiejętności, samorozwój, awans zawodowy, itp. Nadal jeszcze zawód ten wiąże się z pewnym prestiżem społecznym, tym bardziej, iż coraz częściej podkreśla się kulturotwórczą rolę szkoły w społeczności lokalnej. Nauczyciel może stać się także autorytetem i przyjacielem ucznia. W czasie studiów należy jak najczęściej stwarzać takie sytuacje edukacyjne, w których student sam może doświadczyć satysfakcji z bycia nauczycielem.

Walory tej pracy można ukazywać również poprzez organizowanie spotkań z „nietypowymi nauczycielami” – np. szczególnie zasłużonymi i lubianymi przez uczniów, pracującymi z tzw. trudną młodzieżą lub dziećmi ze specyficznymi trudnościami edukacyjnymi, upośledzonymi psychicznie, misjonarzami, itp. Można też prezentować sylwetki znanych pedagogów, analizować ich dzieła a przede wszystkim system wychowawczy. Pozytywnie usposabiają studentów również różne filmy, ukazujące pasję nauczycieli (np.: „Stowarzyszenie Umarłych Poetów”, „Młodzi gniewni”, „Uśmiech Mona Lisy”, itp.). Dużym zainteresowaniem ze strony studentów cieszy się poznawanie ciekawych szkół w kraju i za granicą.

²¹ Jaskot K., *Uczelnia ukierunkowana na studenta*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1996, nr 4, ss.13-14.

²² Dróżka W., *Obraz nauczyciela akademickiego w świadomości studentów. Przyczynek do dyskusji*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 2001, nr 16, s.181.

Za atuty tej pracy studenci uważają również pewne przywileje nauczycieli, które wynikają z zapisów Karty Nauczyciela. Zwracają uwagę na małą ilość godzin pensum dydaktycznego, czas wolny w czasie wakacji i ferii, itp.

Kreowanie pozytywnego wizerunku zawodu nauczycielskiego staje się zatem ważnym zadaniem, jakie stoi przed nauczycielem akademickim. Świadomość atrakcyjności przyszłej pracy zawodowej w istotny sposób wpływa na rozwój pasji zawodowej przyszłych nauczycieli.

3. *Rozwijanie przez nauczyciela akademickiego u studentów określonego „myślenia pedagogicznego”*

Zanim student zachwyci się pracą w szkole, musi wpieryw zrozumieć człowieka – odpowiedzieć sobie na fundamentalne pytanie: kim on jest?, jak należy go traktować? Wszak żadna inna praca nie polega na tak bezpośrednim kontakcie z drugim człowiekiem. Studenci w różnorodnych badaniach przyznają, że świadomy wybór specjalizacji nauczycielskiej podyktowany był między innymi chęcią pracy z innymi ludźmi i niesienia im pomocy, pragnieniem kształtowania i rozwoju drugiego człowieka.

W związku z powyższym ważnym jest, by w toku studiów student miał możliwość dokonywania refleksji nad samym sobą i osobą dziecka. Od tego jak postrzega drugiego człowieka, czy potrafi się zachwycić Innym, będzie zależało jego zaangażowanie w wykonywanie przyszłej pracy.

„Każdy, kto pracuje z innymi ludźmi – nauczając, wychowując, lecząc, rządząc nimi – pracuje (lub lepiej – oddziałuje na drugiego człowieka) całą swoją osobowością. Opiera się na swoich wartościach, przekonaniach, strategiach widzenia i rozwiązywania problemów, które formatują jego wizję świata. Można powiedzieć, że to określa jego metaumiejętności pracy z innymi ludźmi. Do pełnego obrazu kompetencji dołączają się umiejętności merytoryczne (określona wiedza) i techniczne (metodyczne). Ale wszystko zależy od widzenia człowieka! A w szkole – od widzenia dziecka jako człowieka!”²³.

Stąd nauczyciel akademicki może rozwijać u studentów określony sposób „myślenia pedagogicznego”, którego ważnym elementem jest „humanistyczna” antropologia dziecka. Uznaje ona podmiotowość ucznia, a tym samym jego prawo do godności, autonomii, liczenia się z jego rzeczywistymi potrzebami i możliwościami. Uznaje świat dziecka za inny, lecz równowartościowy, a nie podrzędny względem świata dorosłych. Dorosły dzieli się z dzieckiem swoim doświadczeniem, zaprasza do refleksji, wspólnych poszukiwań²⁴.

Innym elementem tegoż „myślenia pedagogicznego” jest kształtowanie podmiotowości studenta w toku studiów, tak by miał świadomość siebie, własnego Ja, poczucie autonomii, zdolność do samodzielnego i samoświadomego kierowania sobą. By cechowały go: pęd do rozwoju, twórczość i kreatywność, wolność, autentyczność, akceptacja siebie, oryginalność, poczucie sprawstwa, itp.

²³ Taraszkiewicz M., *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*. Poznań 2001, s.168.

²⁴ Por. tamże, s.170.

Jeszcze ważniejsze, w kontekście przyszłej pracy zawodowej, jest kształtowanie podmiotowości „społecznej”²⁵, której cechami są między innymi: odpowiedzialność za innych, wrażliwość na innych, otwartość na drugiego, wychodzenie poza Ja w kierunku więzi społecznej, szacunek dla innych, pragnienie drugiego, dialog z innym, itp.

Przyszli nauczyciele powinni cechować się szczególną wrażliwością etyczną. „Nie wystarcza bowiem troska o logiczną, formalną poprawność procesu myślenia. Czynności umysłu muszą być koniecznie włączone w duchowy klimat niezbędnych cnót moralnych, jak szczerłość, odwaga, pokora i uczciwość oraz autentyczna troska o człowieka”²⁶.

To specyficzne, podmiotowe myślenie o pracy nauczyciela, może wpływać na postrzeganie tego zawodu przez studentów, jako bardziej wartościowego, szlachetnego, kojarzonego z misją, powołaniem. Może bardziej motywować, inspirować, pobudzać do świadomych działań na rzecz własnego rozwoju i refleksji nad przyszłym zawodem.

Podsumowanie

Nauczyciele szkoły wyższej, oprócz swojej działalności naukowej, prowadzą także działalność dydaktyczną, jak również – na co zwracają coraz częściej uwagę autorzy publikacji dotyczących pedagogiki szkoły wyższej – funkcję wychowawczą.

Jednym z celów wychowawczych mogłby być rozwój pasji zawodowej studentów. Jest to o tyle ważne, że coraz częściej podkreśla się fakt, iż szkoły wyższe powinny uwzględniać zapotrzebowania rynku pracy. Chodziłoby zatem nie tylko o merytoryczne przygotowanie studentów, ale również o zafascynowanie ich przyszłą pracą zawodową. Zadanie to wydaje się szczególnie istotne w przypadku przyszłych nauczycieli, co w treści tego artykułu starałem się wielokrotnie podkreślać.

W kształceniu nauczycieli szczególnie istotne jest przygotowanie pedagogiczno – psychologiczne samych nauczycieli akademickich.

„Szkoly wyższe powinny być świadome, że jakość tych szkół jest jakością ich kadry nauczycielskiej, że pozycja tych szkół w społeczeństwie zależy od tego, jaka jest jakość tej kadry, że prędzej czy później uczelnie nie będą mogły już polegać na spontanicznych mechanizmach przystosowania i selekcji, ale będą musiały zastanowić się nad pożądanymi cechami swojej kadry nauczającej i stworzyć sobie system jej systematycznego przygotowania”²⁷.

Tymczasem w wielu polskich szkołach wyższych, przygotowanie pedagogiczne przyszłych nauczycieli akademickich pozostaje na bardzo niskim poziomie, ograniczając się najczęściej do „zaliczenia” przez doktoranta krótkich zajęć z zakresu pedagogiki.

²⁵ Terminu „podmiotowość społeczna” używam za Krzysztofem Wieleckim. W: Wielecki K., *Podmiotowość w dobie kryzysu postindustrializmu. Między indywidualizmem a kolektywizmem*. Warszawa 2003.

²⁶ *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II*. W: *Postługa myślenia. Materiały z sympozjum – 17 listopada 1997, Kraków*. s.13.

²⁷ Szczepański J., *Pracownik naukowy jako nauczyciel akademicki*. W: *Uczelnia na miarę współczesności*. Poznań 1983, s.82.

„Trudność pogłębia fakt całkowitego niemal odejścia od wymagań dotyczących psychologicznego i pedagogicznego przygotowania do roli nauczyciela akademickiego i rezygnacji z form doskonalenia kwalifikacji w tym zakresie”²⁸.

„Dotychczasowe przygotowanie nauczycieli w zbyt małym stopniu uwzględnia kształtujący się obecnie paradygmat edukacji podmiotowej”²⁹.

Rzadko, a w wielu przypadkach nigdy, nie ocenia się pracy dydaktyczno – wychowawczej nauczycieli akademickich. „O metodach wychowawczych szkół wyższych można powiedzieć – stosując przejawioną karykaturę – że pracują metodą prób i błędów. Gdy się uda i student zostaje wykształcony na dobrego absolwenta, wtedy mówi się o sukcesie pedagogicznym profesora, gdy student odpadnie, wtedy mówi się, że był do studiów nie przygotowany”³⁰.

„Kształcenie masowe, zwłaszcza na studiach zaocznych, ma charakter anonimowy, gdyż zanikają bezpośrednie kontakty i relacje *mistrz-uczeń*, niezbędne do stworzenia wzorców osobowych”³¹.

„Atmosfera nieufności, wzajemnej niechęci, istniejąca realnie na co dzień swomista barykada w wyrazistym i ostrym podziale na „MY” – studenci i „ONI” – nauczyciele akademicy wyznaczają w mniejszym lub większym stopniu rzeczywistość szkół wyższych”³².

A tymczasem, dydaktyka szkoły wyższej winna być nastawiona na wspomaganie i ukierunkowanie rozwoju studenta, jego samodzielnego myślenia, działania oraz kształtowanie postaw innowacyjnych i kreatywnych. Nauczyciel akademicki powinien być twórczy, poszukujący nowych pomysłów, powinien preferować metody aktywizujące, rozwijające twórcze myślenie, wyobraźnię, kształtujące postawy i wartości u studentów³³.

Rzeczywiście słuszne jest założenie, że „Nauczyciel z pasją – szansą edukacji”. Ale teza ta dotyczy również nauczyciela akademickiego. W dużej mierze to od jego zamiłowania i entuzjazmu w pracy będzie zależeć pasja zawodowa jego studentów.

W artykule zwrócono ponadto uwagę na potrzebę zmian w programie kształcenia kandydatów do zawodu nauczyciela, próbując wskazać te elementy, które szczególnie mogą wpływać na rozwój ich pasji zawodowej.

Oczywiście rozwój tej pasji zależeć będzie jeszcze od innych czynników, które nie zostały w tym artykule poruszone.

Niewątpliwie na pozytywny stosunek do zawodu nauczyciela mogą mieć wpływ przemiany, jakie zachodzą w szkolnictwie – zmiana filozofii edukacyjnej, przemiany w funkcjonowaniu szkół, awansie zawodowym nauczyciela i inne wdrażane przez reformę edukacji. Choć w tej materii pozostaje jeszcze wiele do zrobienia

²⁸ Jaskot K., *Uczelnia ukierunkowana na studenta*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1996, nr 4, s.13.

²⁹ Lewowicki T., *Przemiany oświaty*. Warszawa 1994, s.80.

³⁰ Szczepański J., *Odmiany czasu teraźniejszego*. Warszawa 1973, s.386.

³¹ *Przemówienie Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Aleksandra Koją*. W: *Postuga myślenia. Materiały z sympozjum – 17 listopada 1997, Kraków*. s.18.

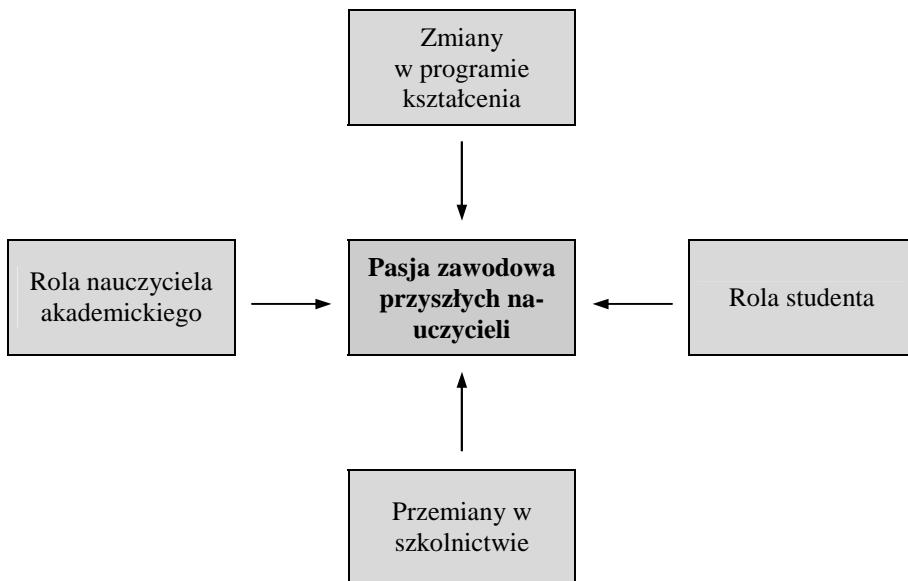
³² Sawczuk W., *Szkoła wyższa jako miejsce spotkania nauczyciela i ucznia/studenta (wybrane problemy)*. s.205.

³³ Por. Bereźnicki F., *O nowy kształt edukacji nauczycielskiej*. W: Denek K. i Bereźnicki F. (red.), *Dydaktyka w dobie przemian edukacyjnych*. Szczecin 1999, s.68.

nia. Potrzebne są jeszcze radykalne zmiany, które podniosą jakość funkcjonowania szkół i prestiż zawodu nauczyciela.

Wreszcie wiele, o ile nie najwięcej, zależy od samego studenta. To przecież on jest w głównej mierze odpowiedzialny za własny rozwój. Poprzez własną aktywność, samodzielnie może rozwijać pasję do przyszłej pracy zawodowej. I trzeba mieć nadzieję, że takich niezależnych, twórczo aktywnych studentów wśród kandydatów na przyszłych nauczycieli nie zabraknie.

Poniższy schemat ilustruje omówione w artykule problemy i zwraca uwagę na nowe, ważne dla tego tematu zagadnienia.

Schemat 1. Warunki rozwoju pasji zawodowej kandydatów do zawodu nauczyciela [wg M. Noga]

Literatura

1. Banach Cz., *Nauczyciele i organizatorzy oświaty a proces dydaktyczny*. W: Półturzycki J., Wesołowska A. E. (red.), *Uczestnicy procesu dydaktycznego*. Toruń 1994.
2. Barnes D., *Nauczyciel i uczniowie. Od porozumiewania się do kształcenia*. Warszawa 1988.
3. Bereźnicki F., *O nowy kształt edukacji nauczycielskiej*. W: Denek K. i Bereźnicki F. (red.), *Dydaktyka w dobie przemian edukacyjnych*. Szczecin 1999.
4. Bińczycka J., *Nauczyciele akademicy i studenci w płaszczyźnie interpersonalnej*. Katowice 1987.
5. Bogusz J., *Autorytet nauczyciela akademickiego a wyniki kształcenia i wychowania*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1996, nr 4.
6. Brzeziński J., *Autorytet profesora uniwersytetu w świetle tezy o jedności kontekstu badania i kontekstu nauczania*. „Nauka”, 1995, nr 4.
7. Danilewska J., *Zaufanie w relacjach nauczyciel akademicki – student*. W: Skulicz D. (red.), *W poszukiwaniu modelu dydaktyki akademickiej*. Kraków 2004.

8. Dróżka W., *Obraz nauczyciela akademickiego w świadomości studentów. Przyczynek do dyskusji*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 2001, nr 16.
9. Dunaj B. (red.), *Słownik Współczesnego Języka Polskiego*. Warszawa 1996.
10. Dz.U. z 2004r. Nr 207, poz. 2110.
11. Jaskot K., *Studenci w zmieniającej się szkole wyższej*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1997, nr 9/10.
12. Jaskot K., *Uczelnia ukierunkowana na studenta*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 1996, nr 4.
13. Kujawiński J., *Partnerskie współdziałanie w szkole Uczniów z Nauczycielami i Uczniów z sobą*. Poznań 1998.
14. Lewowicki T., *Przemiany oświaty*. Warszawa 1994.
15. Noga M., *Partnerskie współdziałanie nauczycieli akademickich i studentów*. W: Wrońska M., Zduniak A. (red.), *Podmiotowość w edukacji ery globalnego społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa – Poznań 2004, tom 4.
16. Noga M., Trusz S., *Studenci wobec programu kształcenia akademickiego*. II Seminarium Dydaktyki Akademickiej „Studenci we wspólnocie akademickiej”, Kraków 15-16 listopada 2004 roku, (artykuł w druku).
17. Okoń W., *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*. Warszawa 1987.
18. Paćławska K., *Model nauczyciela w kształceniu uniwersyteckim. Kompetencja do zmiany i rozwoju. Koncepcja nauczyciela w programie Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*. W: Kwiatkowska H., Lewowicki T., *Źródła inspiracji współczesnej edukacji nauczycielskiej*. Warszawa 1997.
19. Paćławska K., *Nauczyciel jako promotor zmian w procesie edukacyjnym*. W: Jopkiewicz A. (red.), *Edukacja i rozwój: jaka szkoła?, jaki nauczyciel?, jakie wychowanie?* Kielce 1995.
20. Paćławska K., *Przemiany modelu edukacji nauczyciela*. W: Paćławska K. (red.), *Tradycja i wyzwania. Księga pamiątkowa na 75-lecie założenia Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego 1921-1996*. Kraków 1996.
21. *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II*. W: *Posługa myślenia. Materiały z sympozjum – 17 listopada 1997*, Kraków.
22. *Przemówienie Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Aleksandra Koja*. W: *Posługa myślenia. Materiały z sympozjum – 17 listopada 1997*, Kraków.
23. Sawczuk W., *Szkoła wyższa jako miejsce spotkania nauczyciela i ucznia/studenta (wybrane problemy)*.
24. Sroga Z., Sołtyńska-Rąb M., *Umiejętności interpersonalne jako element osobowości nauczyciela akademickiego*. „Pedagogika Szkoły Wyższej”, 2001, nr 16.
25. Szczepański J., *Odmiany czasu teraźniejszego*. Warszawa 1973.
26. Szczepański J., *Pracownik naukowy jako nauczyciel akademicki*. W: *Uczelnia na miarę współczesności*. Poznań 1983.
27. Taraszkiewicz M., *Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*. Poznań 2001.
28. Wielecki K., *Podmiotowość w dobie kryzysu postindustrializmu. Między indywidualizmem a kolektywizmem*. Warszawa 2003.